

Olumsuz Değerlendirilme Korkusu leği Kısa Formu'nun Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik alışması

The Turkish Adaptation of Brief Fear of Negative Evaluation Scale: The Validity and Reliability Study

Bayram ÇETİN* Tayfun DOğAN** Fatma SAPMAZ***
Sakarya niversitesi

z

Amaç: Bu çalışmanın amacı, olumsuz değerlendirilme korkusunu ölçmek amacıyla geliştirilen Olumsuz Değerlendirilme Korkusu leği Kısa Formu (ODKÖ)nin Türkçe uyarlamasını yapmak, geçerlik ve güvenirliğini incelemektir. Yöntem: Araştırmaya Sakarya niversitesi'nde eğitim gören 325 (124 kız, 201 erkek) niversite ğrencisi katılmıştır. Ölçeğin psikometrik özellikleri, test-tekrar test, iç tutarlık, test yarılama, açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi ve lt bağıntılı geçerlik yöntemleriyle incelenmiştir. lt bağıntılı geçerlik için ODKÖ ile birlikte Sosyal Görünüş Kaygısı leği (SGKÖ) kullanılmıştır. Bulgular: ODKÖ'nn faktör yapısını ortaya koymak üzere açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. ODKÖ için Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı .84 olarak bulunmuştur. Test-tekrar test güvenirlik katsayısı .82 ve test yarılama yöntemiyle hesaplanan güvenirlik katsayısı .83'tür. ODKÖ ile SGKÖ arasında .60 ilişki olduğu saptanmıştır. ODKÖ'nn Türkçe formunun madde-toplam korelasyon katsayılarının .37 ve .68 arasında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç: Bu alışmada ODKÖ'nn Türkçe versiyonu geçerli ve güvenilir olarak bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: Olumsuz Değerlendirilme Korkusu, geçerlik, güvenirlik, sosyal fobi.

Abstract

Objective: The aim of this study is to adapt The Brief Fear of Negative Evaluation Scale (BFNE) to Turkish and to examine its reliability and validity. Three hundred and twentv five (325) university student from Sakarya University (124 female, 201 male) participated in the study. The validity and reliability of scale was investigated by test re-test, Cronbach alpha, split-half, exploratory and confirmatory factor analysis and criterion related validity methods. Social Appearance Anxiety Scale (SAAS) was used for the criterion related validity. Results: In order to determine the construct validity of BFNE, exploratory and confirmatory factor analysis was conducted. The Cronbach's alpha for the BFNE was .84 and split-half .83. The computed test re-test reliability coefficient for the BFNE was .82. There was .60 correlation between BFNE and SAAS. Item-total correlation coefficients of the Turkish BFNE ranged from .37 to .68. Conclusion: The Turkish version of the BFNE was found to be reliable and valid in this study.

Keywords: Fear of negative evaluation, reliability, validity, social phobia

* Yard. Do. Dr. Bayram ETİN, Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Blm. bctin@sakarya.edu.tr

** Dr. Tayfun DOğAN, Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Blm. tayfun@tayfundogan.net

*** Arş. Gr. Fatma SAPMAZ, Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Blm. fsapmaz@sakarya.edu.tr

Summary

Purpose

Rapee and Heimberg (1997), stated that in social performance situations (e.g. giving a speech in front of an audience), individuals with social phobia have the belief that the other people expecting a very high standard of performance from them. This belief makes the social phobic patients who have doubts about his skills and performance think that the others would evaluate them negatively or reject them. And as a natural result of that sort of thoughts social phobic individuals will try to avoid social situations or the situations that need social performance and try to look for safe behaviors so as not to suffer from negative evaluations and rejections. According to Özgüven and Sungur (1998), when the social phobic individuals feel a threat as being evaluated negatively by the others, they draw their attention to themselves and begin to observe themselves. Focusing on their own thoughts and not noticing the things happening around them make that social phobic individuals lose control over their thoughts and get stuck in those thoughts. These beliefs and emotions are called fear of negative evaluation. In this study, it is intended to define psychometric features of Turkish version of The Brief Fear of Negative Evaluation Scale (BFNE) developed by Leary (1983).

Method

It has been tested that the assumption of the Turkish version has a similar factor structure to the original English scale. The sample of the research has been 325 students attending at Sakarya University in 2007-2008 spring semester, 201 of the participants are male and 124 are female. During the adaptation of the scale, at first the English form has been translated into Turkish. As BFNE validity studies, the construct and criterion related validity has been searched. Exploratory and confirmatory factor analyze has been applied to prove the construct validity and to search the criterion related validity the correlation with Social Appearance Anxiety Scale (SAAS) has been searched. As reliability study the reliability coefficients has been calculated using test re-test, internal consistency and split-half methods. In the study, a statistical analysis has been done with SPSS 11.5 and LISREL 8.54 programs.

Results

Since the original form of The Brief Fear of Negative Evaluation Scale resulted in two-factor and single-factor in different studies, at first the results of the basic component method and direct oblimin rotation method factor analyze has been limited with two-factor. Then a construct explaining %51.50 of the total variance has been obtained. As the result of the single-factor restriction a structure explaining %40.19 of the total variance has been obtained. With the applied DFA fit, indexes of both the single-factor and two-factor models have been searched. The fit indexes have proved that the model has provided acceptable fit for both the single-factor and two-factor structure. To prove the BFNE criterion-based validity the correlation has been searched with Social Appearance Anxiety Scale (SAAS) applied on 234 university students. The correlation coefficient between BFNE and SAAS .60 ($p < 0.01$) indicate a statistically significant relationship. According to the reliability studies of the scale, it is found that the internal consistency, split-half and test re-test reliability coefficients are .84, .83 and .82 respectively.

Conclusion and Discussion

As a result, the validity and reliability study of BFNE applied on the sample in which the Turkish university students participated has proved that the scale has the psychometric features to measure the fear of negative evaluation. BFNE is an easy and practical scale to apply and evaluate. Especially it is often used abroad in the studies related to social phobia. In Turkey, it could be used in studies that focus on either ordinary people or clinical cases. It could also be used to identify the risk groups related to social phobia or to direct psychotherapy practices.

Giriş

Sosyal anksiyete olarak da bilinen sosyal fobi, DSM-IV'te, sosyal ortamlarda ya da performans gerektiren durumlarda veya yabancı insanlar önünde ortaya çıkan belirgin ve inatçı korku olarak tanımlanmıştır (APA, 2000). ICD-10'da ise göreceli olarak küçük gruplarda diğer insanlar tarafından incelenme korkusu olarak ifade edilmiştir (WHO,1993). Temel özelliği, bireyin başka insanlar önünde olumsuz değerlendirilip aşağılanacağı, rezil olacağı konusunda aşırı ve sürekli bir korku duymasıdır. Sosyal fobinin bilişsel açıdan incelenmesinde, bilişsel davranışçı yaklaşımlar, olumsuz değerlendirilme korkusunu sosyal fobinin özü olarak ortaya koymuşlardır (Weeks ve ark., 2008).

Rapee ve Heimberg (1997), sosyal fobisi olan bireylerde, sosyal performans gerektiren durumlarda (topluluk önünde konuşma vb.) diğer insanların kendilerinden çok yüksek standartta performans beklentisi içinde oldukları inancının hakim olduğunu ifade etmişlerdir. Bu inanç, yetenekleri ve performansı konusunda kendisiyle ilgili şüpheleri olan sosyal fobik bireyde başarılı olamayacağı ve diğer insanların da onu olumsuz olarak değerlendirecekleri ya da reddedecekleri biçiminde bir düşünceye neden olmaktadır. Bu ve benzeri düşüncelerin doğal sonucu olarak da sosyal fobi hastası birey bu tür olumsuz değerlendirmelere ya da reddedilmeye maruz kalmamak için sosyal ortamlardan ve sosyal performans gerektiren durumlardan kaçınma veya güvenlik sağlayıcı davranışlar arama çabasına girmektedir. Güvenlik sağlayıcı ve kaçınma davranışlarına örnek olarak göz kontağı kurmama, başkalarının dikkatini çekmeyecek şekilde davranma, telefonuyla ilgilenme, bir şeyler okuyor gibi davranma ya da yanında kendisini rahat hissettiği bir kişiyle iletişimde bulunup kendisini grupla iletişime kapatma verilebilir. Sosyal fobik birey, zorunlu olarak bu durumlara maruz kaldığında ise titreme, terleme, kalp çarpıntısı ve kızarma, yutkunma güçlüğü, nefes almada güçlük gibi belirtiler ortaya çıkmaktadır. Wells ve ark. (1995) olumsuz değerlendirilmekten kaçınmaya yönelik bu güvenlik sağlayıcı davranışların üç olumsuz etkisi olduğunu belirtmişlerdir: Birincisi bu güvenlik sağlayıcı davranışlar sosyal fobik bireylerin sosyal ortamlarda olacağına inandıkları olumsuz yaşantıları deneyimlemelerine engel olmaktadır; korkularının gerçekçi olmadığını görememektedirler. İkincisi, güvenlik sağlayıcı davranışlar bazı durumlarda anksiyete belirtilerinde artışa neden olabilir. Örneğin, bardağı çok sıkı bir şekilde tutma, elde titremenin ortaya çıkmasına neden olabilir. Üçüncü olarak güvenlik sağlayıcı davranışlar diğer insanlardan olumsuz geribildirimlerin gelmesine neden olabilir. Örneğin sosyal fobik birey yanlış bir şey söyleyeceği ya da komik duruma düşeceği korkusuyla çok az konuşur ve sessiz kalır, bu durumu diğer insanlar onun ilgisiz olduğu şeklinde yorumlayıp ona karşı daha az dostça ve olumlu geribildirimlerde bulunabilirler. Özgüven ve Sungur (1998)'a göre, sosyal fobik bireyler başkaları tarafından olumsuz değerlendirilecekleri biçiminde bir tehlike algıladıklarında ilgi ve dikkatlerini kendilerine yöneltmekte, kendi kendilerini gözlemlemeye koyulmaktadırlar. Sosyal fobik bireylerin çevrelerinde olup biteni fark etmeyerek kendi düşüncelerine odaklanmaları, bu düşüncelerini kontrol edememelerine ve körü körüne bu düşüncelere saplanıp kalmalarına neden olmaktadır.

Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçeği Kısa Formu-ODKÖ (The Brief Fear of Negative Evaluation Scale-BFNE) Leary (1983) tarafından bireyin başkaları tarafından olumsuz ya da düşmanca değerlendirilmeye karşı toleransını ölçmeye yönelik olarak geliştirilmiş öz bildirim tarzı bir ölçektir. ODKÖ, korku ve endişe ifadelerini içeren 12 maddeden oluşmaktadır ve maddeler (1) Hiç Uygun Değil, (2) Uygun Değil, (3) Biraz Uygun, (4) Uygun, (5) Tamamen Uygun" biçiminde 5'li Likert tipi bir derecelendirmeye sahiptir. Ölçeğin 8 maddesi olumsuz değerlendirilmeyle ilgili korku ve endişe ifadelerinden oluşmaktadır. (Örn. "Çoğu zaman, insanların benim kusurlarımı fark edeceklerinden korkarım.") Geriye kalan 4 madde ise olumsuz değerlendirilmeyle ilgili korku ve endişelerin olmadığı şekilde ifadelerden oluşmakta ve tersten puanlanmaktadır. (Örn. "Diğer insanların hakkımdaki düşünceleri beni rahatsız etmez.") Ölçeğin maddeleri Watson ve Friend (1969) tarafından geliştirilen 30 maddelik Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçeği'nden (Fear of Negative Evaluation-FNE) alınmıştır. 12 maddelik ODKÖ, kısa oluşu ve

kolay değerlendirilebilmesi nedeniyle sosyal fobi araştırmalarında oldukça sık tercih edilen bir ölçme aracıdır (Rodebaugh et al., 2004). ODKÖ'nün psikometrik özellikleri ilk olarak Leary (1983) tarafından incelenmiştir. Üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen bu çalışmada ODKÖ ile 30 maddelik özgün FNE (Fear of Negative Evaluation) arasında .96 ilişki bulunmuştur. İç tutarlık katsayısı .96 ve dört hafta arayla uygulama sonucu elde edilen test-tekrar test güvenilirlik katsayısı .75 olarak bulunmuştur. Ölçeğin maddelerine yönelik faktör yükleri ise .43 ile .75 arasında değişen değerlerde bulunmuştur.

Duke ve ark. (2006), klinik ve öğrenci olmayan örnekleme (N=345) ODKÖ'nün psikometrik özelliklerini inceledikleri bir çalışmada iki faktörlü bir yapı elde etmişlerdir. Ölçekteki olumsuz değerlendirmeye ilgili korku ifadelerini içeren maddeler birinci faktörü oluştururken, tersten puanlanan ve olumsuz değerlendirilmeye yönelik korku ve endişelerin olmadığını ifade eden maddeler ikinci faktörü oluşturmuştur. Ölçeğin tek faktörlü modeli düşük uyum göstermiştir (RMSEA = .117, SRMR = .121, CFI = .956, TLI = .947). İki faktörlü model ise iyi uyum göstermiştir (RMSEA = .062, SRMR = .044, CFI = .988, TLI = .985). Birinci alt boyutu oluşturan maddelerin faktör yükleri .80 ile .90 arasında ve ikinci alt boyutu oluşturan maddelerin faktör yükleri .57 ile .79 arasında değişmektedir. Faktörler arasında ise negatif ilişki ($r = -.31$) bulunmuştur. ODKÖ'nün birinci alt boyutuna ilişkin iç tutarlık katsayısı (Cronbach Alpha) .94, ikinci alt boyuta ilişkin iç tutarlık katsayısı .73 olarak bulunmuştur. ODKÖ ile Beck Depresyon Envanteri arasında $r = .301$ ($p < .001$) ve ODKÖ ile UCLA Yalnızlık Ölçeği arasında $r = .304$ ($p < .001$) korelasyon bulunmuştur.

Collins ve ark. (2005) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada ise ODKÖ'nün psikometrik özellikleri 82 sosyal fobi ve 99 panik atak hastasından oluşan klinik bir örnekleme incelenmiştir. Ölçeğin tersten puanlanan 4 maddesi olumlu hale getirilmiş ve tüm maddeler, olumsuz değerlendirilme korku ve endişesini ifade eden maddeler haline getirilmiştir. Söz konusu çalışmada ODKÖ'nün iç tutarlık yöntemiyle hesaplanan güvenilirlik katsayısı .97, test-tekrar test yöntemiyle hesaplanan güvenilirlik katsayısı ise .94 ($p < .001$) olarak bulunmuştur. Toplam varyansın % 74'ünü açıklayan tek faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Ölçek maddelerine ilişkin faktör yükleri ise .76 ile .90 arasında değişen değerlerde elde edilmiştir.

Ülkemizde Köydemir ve Demir (2007), 250 üniversite öğrencisinden oluşan örnekleme ODKÖ'nün psikometrik özelliklerini incelemişlerdir. Açıklayıcı faktör analizi sonucu tek faktör bulunmasına karşın, iki faktör kısıtlaması getirilerek analiz tekrar yapılmış ve değişkenliğin %61'ini açıklayan bir yapı elde edilmiştir. Bu yapıda düz puanlanan maddeler birinci faktörü oluştururken, tersten kodlanan maddeler ikinci faktörü oluşturmuştur. Ölçeğin bütünü için iç tutarlılık katsayısı .94 olarak bulunmuştur. Olumsuz değerlendirilme korkusu açısından cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Yine ülkemizde Bilge ve Kelecioğlu (2008) ergenlerden oluşan bir örnekleme ODKÖ'nün geçerlik ve güvenilirliğini incelemişlerdir. Uyarılma çalışmasında ölçeğin yapı geçerliği, ölçüt geçerliği, iç tutarlılığı ve test-tekrar test güvenilirliği incelenmiştir. Yapı geçerliğinin belirlenmesi için açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Açıklayıcı faktör analizinde iki faktörlü olarak ortaya çıkan yapı, doğrulayıcı faktör analizinde de desteklenmiştir. Ölçek maddelerinin düz puanlanan (D) - ters puanlanan (T) maddeler olarak gruplandığı görülmüştür. Sonuçta ODKÖ lise formu, Türkiye örneği için ODKÖ-D'de 8, ODKÖ-T'de 3 olmak üzere toplam 11 maddeden oluşmuştur. ODKÖ'nün iç tutarlılığı toplam puan ve ODKÖ-D için yüksek, ODKÖ-T için orta düzeyde bulunmuştur. Ölçeğin test-tekrar test güvenilirliği, toplam puan ve ODKÖ-D için orta düzeyde, ODKÖ-T için düşük bulunmuştur. ODKÖ'nün ölçüt geçerliği çalışmaları toplam puan ve D puanlarının beklenildiği gibi sürekli kaygı, depresyon, utangaçlık ve sosyal kaygı ölçeklerinden elde edilen puanlarla yüksek korelasyon göstermiştir. Ancak, T puanları sadece depresyon puanlarıyla düşük ama anlamlı bir ilişki vermiştir.

Bu araştırmada olumsuz değerlendirilme korkusunu ölçmek amacıyla Leary (1983) tarafından geliştirilen The Brief Fear of Negative Evaluation Scale (BFNE)'in Türkçe uyarlaması ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Ölçeğin Türkçe versiyonunun İngilizce özgün ölçek ile benzer bir faktör yapısına sahip olduğu varsayımı, geçerlik ve güvenilirliği sınanmıştır.

Yöntem

Çalışma Grubu

Çalışmanın katılımcılarını 2007-2008 eğitim-öğretim yılında Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi'ne devam eden 325 öğrenci oluşturmuştur. Katılımcıların 201'i erkek, 124'ü kızdır. Çalışma grubunun yaş aralığı 18-29'dur. Çalışma grubunu oluşturan erkeklerin ve kızların yaş ortalaması ayrı ayrı 22 olarak bulunmuştur. Örneklemi oluşturan öğrenciler araştırmaya gönüllü olarak katılmıştır.

İşlemler

Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçeği Kısa Formu'nun (ODKÖ) Türkçe uyarlamasını yapmak için Mark R. Leary ile iletişime geçilmiş ve gerekli izin alınmıştır. Yabancı dilden yapılan ölçek uyarlaması çalışmalarında ifadelerin uyarlama yapılacak dil ve kültüre uygun olması büyük önem arz etmektedir. İngilizce formun Türkçeye çevrilmesi iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada hem Türkçeye hem de İngilizceye hakim iki akademisyen ve bir çeviri uzmanı tarafından ölçeğe ait maddelerin birbirlerinden bağımsız olarak çevirisi yapılmıştır. İkinci aşamada bu çeviriler araştırmacı ve bir çeviri uzmanı tarafından karşılaştırılmış ve söz konusu maddeyi en iyi ifade ettiği düşünülen çeviriler benimsenmiştir. Daha sonra iki akademisyen ölçeğin Türkçe formunun son halinde uzlaşmıştır. Son aşamada Türkçe form 16 üniversite öğrencisine uygulanmış ve dilin anlaşılabilirliği test edilmiştir. Alınan geribildirimler sonucu gerekli değişiklikler yapılmış ve ölçeğe son hali verilmiştir.

Ölçeğin katılımcılara uygulanması aşamasında gerekli açıklamalar ve çalışmanın amacı açıklanarak, yalnızca gönüllü olanların çalışmaya katılmaları istenmiştir. Ölçeğin uygulanması yaklaşık olarak 5 dakika sürmüştür.

ODKÖ'nün geçerlik çalışmaları olarak yapı ve ölçüt bağıntılı geçerliği incelenmiştir. Ölçeğin yapı geçerliğini ortaya koymak üzere açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ölçüt bağıntılı geçerliğini incelemek için ise Sosyal Görünüş Kaygısı Ölçeği (SGKÖ) ile korelasyonuna bakılmıştır. ODKÖ'nün madde ayırt ediciliğini belirlemek üzere madde analizi ve % 27'lik altüst grup karşılaştırmaları yapılmıştır. Güvenirlik çalışması olarak ise test-tekrar test, iç tutarlılık ve test yarılama yöntemleriyle güvenirlik katsayıları hesaplanmıştır. Araştırmada istatistiksel analizler SPSS 11.5 ve LISREL 8.54 programıyla yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada, Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçeği Kısa Formu-ODKÖ (The Brief Fear of Negative Evaluation Scale-BFNE) ile birlikte Sosyal Görünüş Kaygısı Ölçeği-SGKÖ (Social Appearance Anxiety Scale-SAAS) kullanılmıştır.

Sosyal Görünüş Kaygısı Ölçeği-SGKÖ (Social Appearance Anxiety Scale-SAAS): Ölçek Hart ve ark. (2008) tarafından geliştirilmiş 16 maddelik 5'li Likert tipi bir ölçektir. Maddeler (1) Hiç Uygun Değil, (5) Tamamen Uygun biçiminde derecelendirilmiştir. Örnek madde "Görünüşümden dolayı insanların benimle beraber vakit geçirmek istemeyeceklerinden endişelenirim." SAAS tek faktörden oluşmaktadır. Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması Doğan (2009) tarafından gerçekleştirilmiştir. 340 öğrenci ile yürütülen araştırmada ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .93 ve test- tekrar test yöntemiyle hesaplanan güvenirlik katsayısı .85 olarak bulunmuştur. SGKÖ'nün yapı geçerliğini belirlemek amacıyla yapılan açımlayıcı faktör analizi (AFA) sonucuna göre ölçeğin maddelerine ilişkin faktör yüklerinin .35 ile .87 arasında değiştiği görülmüştür.

Bulgular

Madde Analizi

ODKÖ'nün madde ayırt ediciliğini belirlemek için madde-toplam korelasyonu ve %27'lik alt-üst grup karşılaştırmaları yapılmıştır. Analiz sonucu 4. maddenin düzeltilmiş madde toplam korelasyonu ise -.03 olarak bulunmuştur. Bu sebeple 4. madde çıkarılıp analizler tekrar yapılmıştır. Tablo 5'te de görüldüğü gibi düzeltilmiş madde toplam korelasyonuna yönelik sonuçların .37 ile .68 arasında değiştiği görülmektedir. Madde toplam korelasyonunun yorumlanmasında değeri .30 ve üzerinde olan maddelerin ölçülecek özelliği ayırt etme açısından yeterli kabul edildiği (Büyüköztürk, 2004) göz önüne alınırsa, madde toplam korelasyonlarının yeterli olduğu söylenebilir. Ölçekle ilgili % 27'lik alt-üst grupların madde puanlarının karşılaştırılmasında ise *t* testi kullanılmıştır. % 27'lik alt ve üst grupların madde puanlarındaki farklara ilişkin *t* değerlerinin Tablo 1'de görüldüğü gibi 7.21 ($p<.001$) ile 17.76 ($p<.001$) arasında değiştiği görülmüştür.

Tablo 3.

Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçeği Kısa Formu'nun Maddeleri İçin %27'lik Alt ve Üst Grupların Karşılaştırılması Sonuçları

Madde No	Düzeltilmiş Madde-Toplam Korelasyonu	Alt Grup		Üst Grup		t
		X	S	X	S	
ODKÖ 1	.46	2.20	1.13	3.79	0.92	10.61*
ODKÖ 2	.39	2.90	1.05	3.98	0.76	8.04*
ODKÖ 3	.55	1.75	0.74	3.35	0.95	13.05*
ODKÖ 5	.64	1.75	0.69	3.44	0.77	15.90*
ODKÖ 6	.62	1.64	0.77	3.24	0.96	12.66*
ODKÖ 7	.49	2.41	1.18	3.96	0.79	10.53*
ODKÖ 8	.68	1.67	0.63	3.51	0.79	17.76*
ODKÖ 9	.62	1.90	0.88	3.60	0.82	13.72*
ODKÖ 10	.37	2.59	1.14	3.68	0.91	7.21*
ODKÖ 11	.49	1.74	0.83	3.47	1.00	13.07*
ODKÖ 12	.49	1.96	0.91	3.53	0.96	11.55*

* $p<0.01$

Yapı Geçerliliği

Faktör analizi, gözlemlenen çok sayıdaki değişken içerisinde gruplandırılmış temel değişkenler ya da faktörler tanımlayarak değişken sayısını azaltmak amacı ile yapılır. Tanımlanan her bir faktör, değişkenler arasındaki ilişkinin ölçülmesi sonucu aynı özelliği ölçen birbiri ile ilişkili değişken setinden oluşur. Diğer bir ifadeyle faktör analizi, bir konuda deneklerin verdiği cevaplara göre değişkenler arasındaki korelasyonun hesaplanarak, birbiri ile ilişkili olan ve aynı boyutu ölçen değişkenlerin gruplandırılması sonucu faktör elde etme işlemidir (Ural ve Kılıç, 2005). ODKÖ'nün örtük yapısını ortaya çıkarmak ve özgün formunda açıklanan yapıyı doğrulamak için sırasıyla açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır.

Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA): ODKÖ'nün faktör yapısını belirlemek üzere açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Verilerin faktör analizi yapmaya uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla örneklem uygunluğu (sampling adequacy) ve Barlett Sphericity testleri yapılmıştır. Verilerin faktör analizine uygunluğu için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) .60'dan yüksek ve Barlett Testi'nin istatistiksel olarak anlamlı çıkması gerekmektedir (Büyüköztürk, 2004). KMO örneklem uygunluk katsayısı .88 ve Barlett Sphericity Testi χ^2 değeri ise 1095.56 ($p<.001$) olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir.

Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçeği'nin özgün formu farklı çalışmalarda iki faktörlü ve tek faktörlü olarak sonuçlar verdiği için ilk olarak temel bileşenler tekniği ve direct oblimin döndürme faktör çözümlemesi sonuçları iki faktörle sınırlandırılmıştır. Buna göre toplam varyansın % 51.50'sini açıklayan bir yapı elde edilmiştir. Tek faktörlü olarak sınırlandırma sonucu ise toplam varyansın %40.19'unu açıklayan bir yapı elde edilmiştir. İki faktörlü ve tek faktörlü yapıya ilişkin sonuçlar ve faktör yükleri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2.

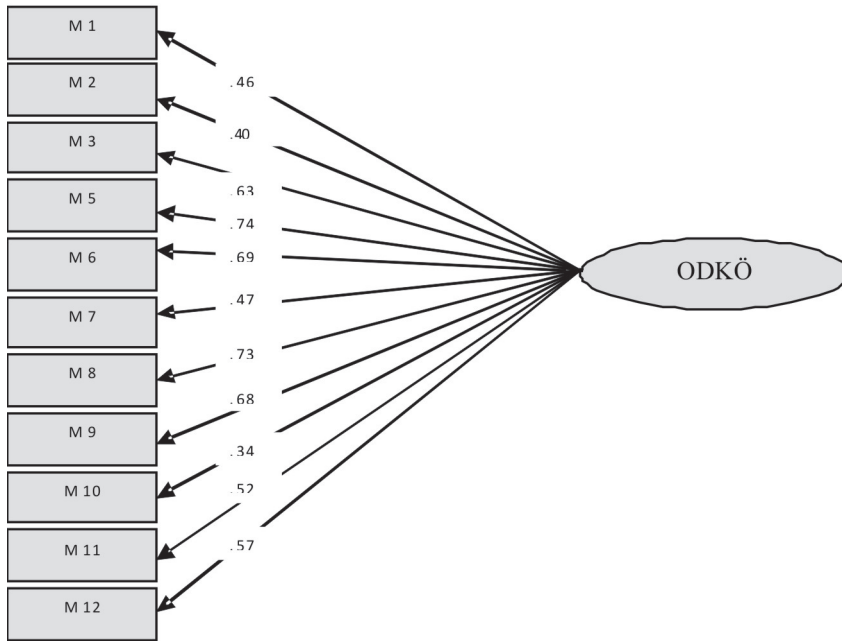
Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçeği Kısa Formu'nun Faktör Yapısı, Faktör Yükleri ve Açıkladıkları Varyans Oranları

Maddeler	Tek Faktörlü Yapı	İki Faktörlü Yapı	
		I.Faktör	II.Faktör
1.Önemli olmadığını bilsem de başkalarının hakkımda ne düşündüğü beni endişelendirir.	.54	.39	.62
2. İnsanların benimle ilgili olumsuz izlenimleri olduğunu bilsem bile bunu umursamam.*	.47	.32	.57
3. Çoğu zaman insanların benim kusurlarımı fark edeceklerinden korkarım.	.67	.74	.27
5. Başkalarının beni onaylamayacağından korkarım.	.75	.80	.36
6. Diğer insanların bende bir kusur bulacaklarından korkarım.	.73	.77	.36
7. Diğer insanların hakkımdaki düşünceleri beni rahatsız etmez. *	.57	.35	.76
8. Birileriyle konuşurken benim hakkımda ne düşünecekleri ile ilgili endişelenirim.	.78	.75	.53
9. Genellikle başkaları üzerinde nasıl bir izlenim bıraktığımla ilgili olarak endişe duyarım.	.73	.71	.46
10. Eğer birisi benimle ilgili bir değerlendirmede bulunursa, bu beni çok fazla etkilemez.*	.44	.19	.74
11. Bazen diğer insanların hakkımda ne düşündükleri ile ilgili olarak fazla endişelendiğimi düşünüyorum.	.58	.51	.49
12. Çoğunlukla yanlış bir şey yapacağım ya da söyleyeceğim diye endişelenirim.	.60	.69	.19
Açıklanan Varyans (%)	40.19	29.72	21.78

* Bu maddeler tersten kodlanmaktadır.

Doğrulayıcı Faktör Analizi: Özgün formun faktör yapısının Türk örneklemede doğrulanıp doğrulanmayacağını belirlemek üzere doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. DFA özellikle

başka kültürlerde ve örneklerde geliştirilmiş ölçme araçlarının uyarlanmasında kullanılan bir geçerlilik belirleme yöntemidir. Sümer'e (2000) göre DFA kuramsal bir temelden destek alarak pek çok değişkenden oluşturulan faktörlerin gerçek verilerle ne derece uyum gösterdiğini değerlendirmeye yönelik bir analizdir. Bir başka anlatımla DFA, önceden belirlenmiş ya da kurgulanmış bir yapının toplanan verilerle ne derece doğrulandığını incelemeyi amaçlar. Açımlayıcı faktör analizinde belirli bir ön beklenti ya da denence olmaksızın faktör yükleri (ağırlıkları) temelinde verinin faktör yapısı belirlenirken, DFA ise belirli değişkenlerin bir kuram temelinde önceden belirlenmiş faktörler üzerinde ağırlıklı olarak yer alacağı şeklindeki bir öngörünün sınanmasına dayanır. DFA'da uyumlu olup olmadığı sınanan modelin yeterliğini ortaya koymak üzere pek çok uyum indeksi kullanılmaktadır. Bu çalışmada yapılan DFA için Ki-kare uyum testi (Chi-Square Goodness), GFI (Goodness of Fit Index), RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation), CFI (Comparative Fit Index), NFI (Normed Fit Index), RFI (Relative Fit Index), IFI (Incremental Fit Index) ve AGFI (Adjusted Goodness of Fit Index) uyum indeksleri incelenmiştir. GFI, CFI, NFI, RFI, IFI ve AGFI indeksleri için kabul edilebilir uyum değeri 0.90 ve mükemmel uyum değeri 0.95 olarak kabul edilmektedir (Bentler ve Bonett, 1980; Bentler, 1980; Marsh, Hau, Artelt, Baumert ve Peschar, 2006). RMSEA için ise 0.08 kabul edilebilir uyum ve 0.05 mükemmel uyum değeri olarak kabul edilmiştir (Byrne ve Campbell, 1999; Brown ve Cudeck, 1993). Yapılan DFA' da Türkçe formun hem tek faktörlü hem de iki faktörlü modellerinin uyum indeksleri incelenmiştir. Tek faktörlü yapı için minimum Ki-kare değerinin ($\chi^2=89.91$, $N=325$, $p=0.00$) anlamlı olduğu görülmüştür. Uyum indeksi değerleri ise RMSEA=0.062, NFI=0.96, CFI=0.98, IFI=0.98, RFI=0.95, GFI=0.95 ve AGFI=0.92 olarak bulunmuştur.

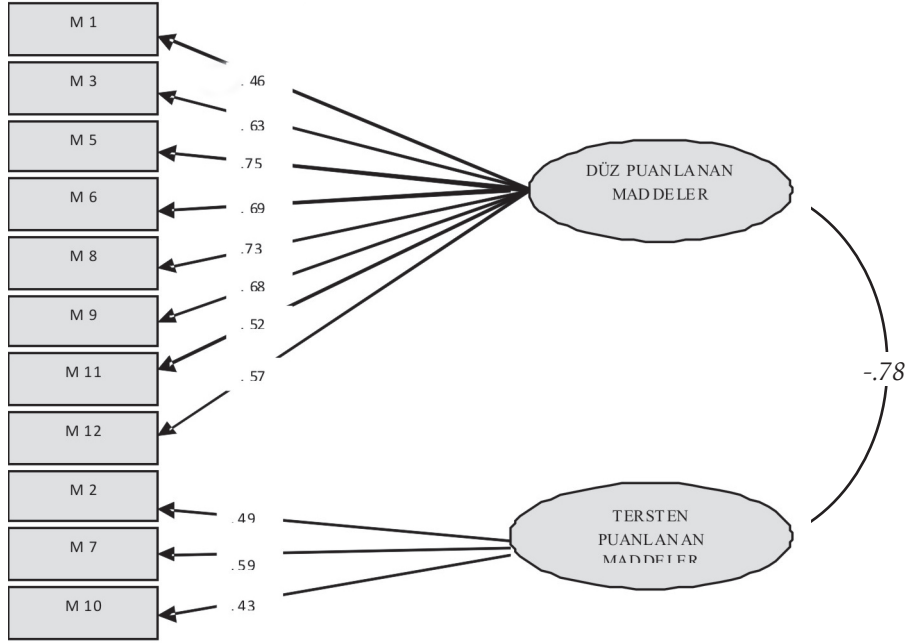

Şekil 1. ODKÖ' nün Tek Faktörlü Modeline İlişkin Path Diagramı ve Faktör Yükleri

Şekil 1'de görüldüğü gibi ODKÖ'nün tek faktörlü modeline ilişkin faktör yükleri .34 ile .74 arasında değişmektedir.

İki faktörlü model için ise Ki-kare değerinin ($\chi^2=83.48$, $N=325$, $p=0.00$) olduğu görülmüştür. Uyum indeksi değerleri ise RMSEA=0.057, NFI=0.96, CFI=0.98, IFI=0.98, RFI=0.95, GFI=0.96 ve AGFI=0.93 olarak bulunmuştur. Bu uyum indeksi değerleri modelin hem tek faktörlü yapı için hem de iki faktörlü yapı için uyumlu olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte iki faktörlü modelin uyum indeksi değerlerinin daha iyi olduğu söylenebilir. Modellere ilişkin faktör yükleri Şekil 1 ve Şekil 2'de görülmektedir.

Şekil 2: ODKÖ' nün İki Faktörlü Modeline İlişkin Path Diagramı ve Faktör Yükleri

Şekil 2'de de görüldüğü gibi ODKÖ' nün iki faktörlü modeline ilişkin faktör yükleri tersten puanlanan maddeler için .43 ile .59 arasında değişmektedir. Düz puanlanan maddeler için ise faktör yükleri .46 ile .75 arasında bulunmuştur.

Ölçüt Bağımlı Geçerlik: ODKÖ'nün ölçüt bağımlı geçerliğini ortaya koymak üzere 234 üniversite öğrencisi üzerinde Sosyal Görünüş Kaygısı Ölçeği (SGKÖ) ile korelasyonu incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar ODKÖ ile SGKÖ arasında .60 ($p < 0.01$) düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Güvenirlilik Çalışmaları

Bu çalışmada ODKÖ'nün güvenirliliği iç tutarlılık (Cronbach Alpha), test yarılama ve test-tekrar test yöntemleriyle hesaplanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .84 olarak bulunmuştur. Test yarılama yoluyla elde edilen güvenirlilik katsayısı ise .83'tür. Test-tekrar test yöntemiyle güvenirliliğini belirleyebilmek amacıyla ölçek 76 kişiye iki hafta arayla uygulanmıştır. Uygulama sonucunda ölçeğin test-tekrar test güvenirlilik katsayısı .82 olarak bulunmuştur. Tablo 3'te güvenirliliğe ilişkin sonuçlar görülmektedir.

Tablo 3.

Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçeği Kısa Formunun Test-Tekrar Test Güvenirlilik Katsayıları

Uygulama	N	X	Ss	Test-Tekrar Test	İç Tutarlılık	İki-Yarı
İlk Uygulama	76	29.82	4.92			
İkinci Uygulama	76	29.64	5.18	.82	.84	.83

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada Leary (1983) tarafından geliştirilen The Brief Fear of Negative Evaluation Scale'in (BFNE) Türkçe uyarlaması, üniversite öğrencilerinden oluşan bir örneklem üzerinde psikometrik özellikleri incelenerek yapılmıştır. Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçeği Kısa Formu (ODKÖ) olarak adlandırılan ölçme aracının geçerlik ve güvenilirliğini belirlemek amacıyla geçerlik için açılımlı (AFA) ve doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmış, ayrıca ölçüt bağımlı geçerliğini ortaya koymak üzere Sosyal Görünüş Kaygısı Ölçeği (SGKÖ) ile korelasyonuna bakılmıştır. ODKÖ'nün güvenilirliğini belirlemek üzere ise test-tekrar test, iç tutarlık (Cronbach Alpha) ve test yarılama yöntemleriyle güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır. Ayrıca ODKÖ'nün madde ayırt ediciliğini ve maddelerin toplam puanı yordama derecesini ortaya koymak üzere madde analizi ve %27'lik alt-üst grup karşılaştırmaları yapılmıştır. Dördüncü maddenin (*Bir kişinin üzerinde nasıl bir izlenim bıraktığımla ilgili olarak nadiren endişelenirim*) madde toplam korelasyonu değerinin (-.03) ve faktör analizi sonucu faktör yükünün kabul edilebilir düzeyde olmadığı gözlemlenmiş ve söz konusu madde çıkarılarak analizler tekrar edilmiştir. Buna göre ODKÖ, Leary (1983) tarafından geliştirilen 12 maddelik özgün formundan farklı olarak 11 maddelik bir ölçme aracı haline gelmiştir.

Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçeği'nin özgün formu farklı çalışmalarda iki faktörlü ve tek faktörlü olarak sonuçlar verdiği için ilk olarak temel bileşenler tekniği ve direct oblimin döndürme faktör çözümlemesi sonuçları iki faktörlü sınırlandırılmıştır. Buna göre toplam varyansın % 51.50'sini açıklayan bir yapı elde edilmiştir. Tek faktörlü olarak sınırlandırma sonucu ise toplam varyansın %40.19'unu açıklayan bir yapı elde edilmiştir. Özgün formun faktör yapısının Türk üniversite öğrencilerinden oluşan çalışma grubunda doğrulanıp doğrulanmayacağını belirlemek üzere gerek tek faktörlü model için gerekse iki faktörlü model için ayrı ayrı doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. DFA sonucu her iki modelin de yeterli düzeyde uyum gösterdiği ortaya çıkmıştır. ODKÖ'nün psikometrik özelliklerinin incelendiği daha önceki bazı çalışmalarda iki faktörlü bir yapı elde edilmiştir (Duke ve ark. 2006; Köydemir ve Demir, 2007; Bilge ve Kelecioğlu, 2008). Söz konusu çalışmalarda ölçekteki olumsuz değerlendirmeye ilgili korku ifadelerini içeren maddeler birinci faktörü oluştururken, tersten puanlanan ve olumsuz değerlendirilmeye yönelik korku ve endişelerin olmadığını ifade eden maddeler ikinci faktörü oluşturmuştur. Collins ve ark. (2005) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada ise tersten puanlanan 4 madde düz puanlanan maddeler haline getirilmiş ve tek faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Bu araştırmada ise ODKÖ'nün tek ve iki faktörlü yapısı ayrı ayrı incelenmiştir. Yapılan DFA sonucu ölçeğin gerek tek faktörlü gerekse iki faktörlü yapısının iyi düzeyde uyum gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. 2., 7. ve 10. maddelerden oluşan ikinci faktör daha önce yapılan çalışmalarda farklı bir isimle adlandırılmamış ve "tersten kodlanan maddeler" olarak belirtilmiştir. İkinci faktörü oluşturan söz konusu maddeler ifade ve anlam açısından incelendiğinde, birinci faktörü oluşturan maddelerden (tersten kodlanması hariç) farklı olmadığı kanaatine varılmıştır. Yani ikinci faktör farklı bir yapıyı ifade etmemektedir. Madde analizine ve yapı geçerliğine ilişkin elde edilen sonuçlar ODKÖ'nün tek faktörlü olarak kullanılmasının daha uygun olacağı kanaatini oluşturmuştur. Buna göre de güvenilirlik ve ölçüt bağımlı geçerlik çalışmaları tek faktörlü yapı üzerinden gerçekleştirilmiştir. ODKÖ'nün ölçüt bağımlı geçerliğini belirlemek amacıyla SGKÖ ile arasındaki korelasyon incelenmiş ve her iki ölçek arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur.

Ölçeğin güvenilirliğini ortaya koymak üzere iç tutarlık, test-tekrar test ve test yarılama yöntemleriyle hesaplanan güvenilirlik katsayıları ve madde analizi sonuçları Türkçe formun güvenilir bir ölçme aracı olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak ODKÖ'nün Türk üniversite öğrencilerinden oluşan çalışma grubunda gerçekleştirilen geçerlik ve güvenilirlik çalışması, ölçeğin olumsuz değerlendirilme korkusunu ölçebilmek için yeterli psikometrik özelliklerine sahip olduğunu ortaya koymuştur. ODKÖ uygulanması ve değerlendirmesi kolay, pratik bir ölçektir. ODKÖ özellikle yurtdışında sosyal fobi ile ilgili çalışmalarda sıklıkla kullanılmaktadır. Türkiye'de gerek normal örneklem gerekse klinik örneklem üzerinde yapılan araştırmalarda kullanılabileceği söylenebilir. Ayrıca sosyal fobi ile ilgili

risk gruplarının belirlenmesinde ya da psikolojik danışma uygulamalarının yönlendirilmesinde de kullanılabilir.

Bu araştırmanın birtakım sınırlılıkları da mevcuttur. Öncelikle bu çalışmanın örneklemini üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. ODKÖ'nün özellikle sosyal fobi ve diğer anksiyete bozukluklarına (yaygın anksiyete bozukluğu, panik bozukluk, agorafobi vb.) sahip klinik bir örnekleme ve öğrenci olmayan sağlıklı yetişkin bireylerden oluşan bir örnekleme de psikometrik özelliklerinin incelenmesi yerinde olacaktır. Ayrıca bu çalışmada ölçüt bağımlı geçerlik kapsamında ODKÖ'nün SGKÖ ile ilişkisi incelenmiştir. İleride yapılacak çalışmalarda yapının sosyal fobiyi, depresyonu, anksiyeteyi, benlik saygısını, olumlu değerlendirilme korkusunu, yalnızlığı ve atılma korkusunu ölçen geçerli ve güvenilir ölçme araçlarıyla ilişkisi de incelenebilir.

Kaynakça

- American Psychiatric Association (2000). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-IV-TR), (4th ed.). Washington, DC: American Psychiatric Association.
- Bentler, P. M. (1980). Multivariate analysis with latent variables: Causal modeling. *Annual Review of Psychology*, 31, 419-456.
- Bentler, P. M., & Bonett, D. G. (1980). Significance tests and goodness of fit in the analysis of covariance structures. *Psychological Bulletin*, 88, 588-606.
- Bilge, F., & Kelecioğlu, H. (2008). Psychometric Properties of the Brief Fear of Negative Evaluation Scale: Turkish Form. *Eurasian Journal of Educational Research*, 32, 21-38.
- Browne, M. W., & Cudeck, R. (1993). Alternativeways of assessing model fit. In K. A. Bollen & J. S. Long (Eds.), *Testing structural equation models* (pp. 136-162). Newbury Park, CA: Sage.
- Büyüköztürk, Ş. (2004). *Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Byrne, B. M., & Campbell, T. L. (1999). Cross-cultural comparisons and the presumption of equivalent measurement and theoretical structure: A look beneath the surface. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 30, 555.
- Collins, K. A., Westra, H. A., Dozois, D. J. A., & Stewart, S. H. (2005). The validity of the brief version of the Fear of Negative Evaluation Scale. *Journal of Anxiety Disorders*, 19, 345-359.
- Doğan, T. (2009). "Bilişsel Ve Kendini Değerlendirme Süreçlerinin Sosyal Anksiyete Açısından İncelenmesi." Yayımlanmamış doktora tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya, Türkiye.
- Duke, D., Krishnan, M., Faith, M., & Storch, E. A. (2006). The psychometric properties of the Brief Fear of Negative Evaluation Scale. *Journal of Anxiety Disorders*, 20, 807-817.
- Köydemir, S., & Demir, A. (2007). Psychometric properties of the brief version of the fear of negative evaluation scale in a Turkish sample. *Psychological Reports*, 100 (1), 883-893.
- Leary, M. R. (1983). A brief version of the Fear of Negative Evaluation Scale. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 9, 371-376.
- Marsh, H. W., Hau, K.T., Artelt, C., Baumert, J., & Peschar, J. L. (2006). OECD's brief self-report measure of educational psychology's most useful affective constructs: Cross-cultural, psychometric comparisons across 25 countries. *International Journal of Testing*, 6(4), 311-360.
- Özgüven, H. D., & Sungur, M. Z. (1998). Sosyal Fobi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 9 (2), 128-136.
- Rapee, R. M., & Heimberg, R. G. (1997). A cognitive-behavioral model of anxiety in social phobia. *Behavioral Research and Therapy*, 35(8), 741-756.
- Rodebaugh, T. L., Woods, C. M., Thissen, D. M., Heimberg, R. G., Chambless, D. L., & Rapee, R. M. (2004). More information from fewer questions: the factor structure and item properties of the original and Brief Fear of Negative Evaluation Scale. *Psychological Assessment*, 16, 169-

181.

- Sümer, N. (2000). Yapısal Eşitlik Modelleri: Temel Kavramlar Ve Örnek Uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3 (6), 49-74.
- Ural, A., & Kılıç, İ. (2005). *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Watson, D., & Friend, R. (1969). Measurement of social-evaluative anxiety. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 33, 448-457.
- Weeks, J. W., Heimberg, R. G., & Rodebaugh, T. L. (2008). The Fear of Positive Evaluation Scale: Assessing a proposed cognitive component of social anxiety. *Journal of Anxiety Disorders*, 22, 44-55.
- Wells, A., Clark, D. M., Salkovskis, P., Ludgate, J., Hackmann, A., & Gelder, M. (1995). Social phobia: the role of in-situation safety behaviors in maintaining anxiety and negative beliefs. *Behavior Therapy*, 26, 153-161.
- WHO (World Health Organization) (1993). *ICD-10*. Orhan Öztürk. B. Uluğ (Çev. Ed.). Ankara: Türkiye Sinir ve Ruhsağlığı Derneği Yayını.